

McGrathin mukaan Brunnerin ja Barthin erimielisyydet esitetään kuitenkin yleensä kärjistyneempinä kuin ne todellisuudessa olivat. McGrath muistuttaa, että sekä Brunnerille että Barthille Jumalan ja ihmiskunnan välisessä suhteessa on aina kyse Jumalan suvereenista toiminnasta: Jumala ilmoittaa itsensä ihmisille. Hän tekee aloitteen ja kurottuu ihmistä kohti, oli kyse sitten persoonallisesta jumalasuhteesta tai Jumalan ilmoituksesta luonnossa. Brunnerin korostama ihmisen kyky ottaa vastaan Jumalan puhetta aktualisoituu vasta kun Jumala lähestyy ihmistä. Brunnerin tulkinta ilmoitustapahtumasta syvästi persoonallisena kokemuksena voisi McGrathin mukaan toimia myös vastavoimana nykyisessä ”persoonattomassa” ajassamme.

Yksi McGrathin tavoitteista on nimemenomaan vakuuttaa lukijat Brunnerin ajattelun merkityksestä nykyaikana. McGrathin mielestä olisi suorastaan ”hulluutta”, jos Brunnerin teologian suuri potentiaali jätettäisiin hyödyntämättä. McGrath katsoo Brunnerilla olevan paljon annettavaa muun muassa modernille apoloogeettiselle ja kolminaisuusopilliselle keskustelulle sekä teologian ja luonnontieteiden vuoropuhelulle. Yleisenä teologisena periaatteena McGrath puolustaa Brunnerin näkemystä, jonka mukaan on olemassa muuttumaton evankeliumi (*evangelium perennis*), mutta ei muuttumatonta teologiaa (*theologia perennis*). Teologian on oltava dynaamista ja kehittyttävä muuttuvan yhteiskunnan mukana, mutta pysyttävä kuitenkin samalla uskollisena ikuiselle, muuttumattomalle evankeliumille.

Toki McGrath löytää Brunnerin ajattelusta heikkouksiakin, ja hän nostaa esiin muun muassa tämän ”raamatuntulkinnan ontoutuden”. McGrath näkee Brunnerin käyttävän Raamattua epäjohdonmukaisesti kulloistenkin tarkoituksiperiensä ohjailemana. Brunnerin opilliset käsitykset vaikuttavat McGrathin mukaan siihen, kuinka hän tulkitsee

Raamattua, kun päinvastainen voisi olla suotavampaa. Kritiikkiä saa myös Brunnerin laajojen monografioiden raskaslukuisuus ja hänen tapansa tuomita vastakkaiset mielipiteet vääriksi ilman kunnan peruste-luja.

Huolimatta siitä, että McGrath ei ole tarkoittanut kirjaa varsinaiseksi Brunnerin elämäkerraksi, teos toimii hyvin myös sellaisena. McGrath käy kronologisesti läpi Brunnerin elämän merkkipaaluja 1900-luvun alun opiskeluaajoista 1950-luvun Aasianmatkoihin ja analysoi Brunnerin tärkeimmät julkaisut vuoden 1914 *Das Symbolische in der religiösen Erkenntnis* -teoksesta vuonna 1960 valmistuneeseen kolmiosaiseen dogmatiikkaan. Tekstistä rakentuu yhtenäinen kertomus, jossa Brunnerin elämänvaiheet punoutuvat yhteen hänen teologisen ajattelunsa kehittymisen kanssa. Kaikki yksityiskohdat eivät toki mahdu mukaan. Kattavampaa esitystä Brunnerin elämästä kaipaavien ja saksan kieltä taitavien lukijoiden kannattaa etsiä käsiinsä Frank Jehlen 600-sivuinen, pitkälti aiemmin julkaisemattomiin lähteisiin perustuva *Emil Brunner: Theologe im 20. Jahrhundert* (2006).

McGrath osoittaa jälleen kerran taitonsa selkeään ja analyttisena kirjoittajana. Hän poimii taitavasti Brunnerin ajattelusta keskeiset piirteet ja esittää ne lukijalle ymmärrettävästi järjestettynä kokonaisuutena. Kirjaa lukiessaan vakuuttuu helposti siitä, että McGrath on käsittänyt juuri oikein sen, mitä Brunner aikanaan – joskus vaikeastikin ymmärrettävästi – yritti sanoa. *Emil Brunner: A Reappraisal* on helposti lähestyttävä, mutta silti teologisesti syvällinen tutkimus Brunnerin elämästä ja teologiasta. McGrath tuo teoksen herättävän uudelleen kiinnostuksen Brunnerin teologiaa kohtaan. Toiveen toteutuminen ei ole lainkaan mahdotonta, sen verran hyvää työtä McGrath on tehnyt.

JUUSO LOIKKANEN
TEOL. MAIST., JOENSUU

CHRISTINE HELMER
Theology and the End of Doctrine. Louisville, Kentucky: Westminster John Knox Press 2014. 216 s.

Englannin kielen sana ”end” merkitsee sekä loppua että päämäärää. Christine Helmerin tuoreen kirjan nimi sisältää tähän perustuvan sanaleikin. Helmer pohtii kristinopin tulevaisuutta sen valossa, mitä tarkoitusta opin on määrä palvella ja millaiset edellytykset sillä on onnistua tehtävässään. Merkitseekö oppi alati muuttuvaa haastetta ja uusia mahdollisuuksia puhua elävästä Jumalasta, vai uhkaako se ottaa Jumalan paikan kirkon uskon kohteena ja asiasisältönä — ja onko se silloin tullut tiensä päähän?

Helmer on Northwestern-yliopiston professori, johon suomalaiskollegoilla oli tilaisuus tutustua hänen työskennellessään Helsingin yliopiston tutkijakollegiumissa lukuvuonna 2012–2013. Hän hyödyntää teoksessaan muun muassa Simo Onuuttilan, Risto Saarisen ja Elina Vuolan työtä.

Helmer kuvaa kirjassaan vaihe vaiheelta, Albrecht Ritschlistä Emil Brunneriin ja Karl Barthista niin sanotun Yalen koulun teologeihin, miten historismin ja konstruktivismin kanssa kamppaileva moderni teologia uhkaa maalata itsensä nurkkaan. Liberaaliteologiasta postliberalismiin ulottuvalla jatkumolla Raamatun ja kristinopin ihmiskieliset uskonilmaukset ottavat vähitellen sen jumalallisen todellisuuden paikan, johon niiden tulisi viitata. Samalla kun niistä tulee kristillisen maailmankuvan suljettu normatiivinen sisältö, ne katkaisevat teologian yhteyden elävään ja vaikuttavaan Jumalaan. Opista tulee itsepuolustus-taistelunsa ensimmäinen uhri, eikä se enää kykene toteuttamaan tehtävänsä autenttisen kristillisen jumalakemuksen jäsentäjänä.

Helmerin kirja ei ole kuitenkaan vain kertomus opin tuhosta vaalijoi-

densa käsissä. Se on myös ohjelmanjulistus, jonka tavoitteena on palauttaa opin toimintakyky. Helmer esittää ratkaisun teologian uudistamiseksi niin, että oppi voi jälleen kuvata Jumalan yllättävää ja uutta luovaa todellisuutta inhimillisellä kielellä. Tämä edellyttää sekä opin historiallisuuden ja sosiaalisen rakentuneisuuden tunnustamista että avoimuutta elävän Jumalan kohtaamiselle uusissa historiallisissa tilanteissa, erilaisten kulttuurien keskellä.

Ongelman tavoin ratkaisunkin juuret löytyvät nykyteologian syntyhistoriasta. Kirjan merkittävä sivujuoni on modernin teologian isäksikin mainitun Friedrich Schleiermacherin maineenpalautus. Toisin kuin Brunneria seuraten on väitetty, Schleiermacher ei Helmerin mukaan korvannut Jumalan sanaa yleisinhimillisellä uskonnollisella kokemuksella. Sen sijaan Schleiermacher halusi ankkuroida Raamatun sanan autenttiseen kristilliseen todistukseen Kristuksesta tavalla, jota historiallis-kriittisen raamatuntutkimuksen tulokset eivät pystyisi horjuttamaan. Kristuksen reaalinen kohtaaminen oli Schleiermacherille se Arkhimedeen piste, jonka ympärille rakentuvat niin kirkon kuin kristitynkäin historiallinen julistus, elämä ja usko.

Schleiermacherin osuus on keskeinen, koska juuri häntä on pidetty varoittavana esimerkkinä modernille ajattelulle kumartavan teologian väistämättömästä vararikosta. Helmerin mukaan ongelma on kuitenkin keinotekoinen: Schleiermacher ei suinkaan ajautunut teologiseen umpikujaan, vaan avasi päinvastoin ulospääsyn siitä luomalla käsitteellisesti toimivan yhteyden inhimillisen kielen ja Jumalan todellisuuden välille. Schleiermacherille opin juuret olivat tunnustamisen puheaktissa, joka on vastaus autenttiseen kokemukseen elävän Jumalan todellisuudesta Kristuksessa.

Toinen teologian jättiläinen, jonka harteille Helmer kapuaa, on Karl Barth (joka ei hänkään yhtynyt

Brunnerin Schleiermacheria kohtaan esittämään kritiikkiin). Barthin tavoin Helmerkin pitää kiinni Jumalan ehdottomasta suvereniteetista, joka ei antaudu inhimillisen teologian hallittavaksi. Kirjoitukset, julistus ja oppi ovat todistusta Kristuksesta, joka on kuitenkin ilmoitettunakin kokonaan inhimillisestä todistuksesta riippumaton. Siksi teologian tulee säilyä avoimena sille uudistumiselle ja kyseenalaistamiselle, jota Jumalan sanan puhuteltavana oleminen välttämättä tuottaa. Staattisesti ymmärretty oppi ei voi koskaan olla kristillisen uskontulkinnan normi. Pikemminkin se olisi kristillisen uskontulkinnan loppu.

Helmerin mukaan juuri nyt eletään uudistumiskykyisen uskontulkinnan etsikkoaikaa. Teologialle on tarjolla kiehtovia mahdollisuuksia niin uskonopin kuin akateemisen tutkimuksenkin näkökulmasta. Globaali kristinusko ja erilaiset kontekstuaaliset ja vapautuksen teologiat haastavat tulkinnalliseen monimuotoisuuteen. Uskontotieteessä viriää kiinnostus eletyn uskonnon tutkimukseen samalla kun teologit avartavat lähdepoijaansa etnografisen kenttätönn avulla. Uskontoa tutkitaan uskontona ja uskonnonharjoittajia oman uskontonsa subjekteina, teologian alkutuottajina. Oppia ei vain vastaanoteta, vaan myös synnytetään kaikkialla siellä, missä pyhä murtautuu ihmisten todellisuuteen.

Helmerin esitystavassa yhdistyvät perusteellisuus ja pyrkimys ymmärrettävyyteen. Käytännössä yhdistelmä tuottaa jonkin verran toistoja. Keskeiset väitteet esitetään niin moneen kertaan, etteivät ne voi jäädä kenellekään epäselviksi. Toisaalta teos on alusta loppuun saakka niin tiivistä käsiteanalyysiä, ettei kertaus välttämättä ole pahaksi. Joka tapauksessa Helmerin ajattelun rikkumaton selkeys ja hänen vilpitön innostuksensa tekevät kirjasta miellyttävän lukukokemuksen.

Kaiken kaikkiaan kirja on sekä hyödyllinen katsaus nykyteologian juuriin että tärkeä puheenvuoro

kristinopin tulevaisuudennäkymistä. Siihen soisi mielellään perehtyvän muidenkin kuin dogmatiikan asiantuntijoiden. Sananteologinen päivitys ei tehnyt pahaa eksegeetikolekään. Raamattukeskustelun tuoksinassa kun alkaa helposti keksiä uudelleen sellaisiakin pyöriä, joita on valmistettu saksalaisena laatutyönä jo vuosisatoja aikaisemmin.

PETRI MERENLAHTI
TEOL. TRI, HELSINKI

ANTTI ESKOLA

Vaikka en niin kuin kirkko opettaa. Helsinki: Kirjapaja 2013. 179 s.

Tampereen yliopiston sosiaalipsykologian emeritusprofessori Antti Eskola on kirkkoon liittymisensä jälkeen kirjoittanut useita teoksia, joissa hän analysoi uskoa ja suhdetaan Suomen evankelisluterilaiseen kirkkoon. Voidaan puhua trilogiasta: *Uskon tunnustelua: Mitä Jumalasta pitäisi ajatella?* (1999), *Tiedän ja uskon* (2003) ja *Yksinkertainen usko* (2006). Ensimmäinen näistä oli minulle melkoinen lukuelämys. Tartuin tähän uusimpaankin teokseen suurin odotuksin. Aluksi petyin, sillä teos lähti tahmeasti liikkeelle. Se mukaansa tempaava tuoreus, mikä oli leimallista ensimmäiselle teokselle, oli aluksi kadoksissa.

Eskola kertoo tavoittelevansa vuoropuhelua italialaisen filosofin Gianni Vattimon kanssa, joka julkaisi 1990-luvun jälkipuoliskolla kirjan *Uskon että uskon*. Vattimon kirjan nimen Eskola kuittaa vastineella: "Kyllä minäkin uskon, vaikka en niin kuin kirkko opettaa." Minusta Eskolan kirja tuli sitä mielenkiintoisemmaksi, mitä enemmän hän otti etäisyyttä Vattimosta ja eritteli uskoa oman elämäkokemuksensa ja tieteenalansa näkökulmasta. Tästä näkövinkkelistä kirja sisälsi uusia